

Lana Hudeček

Milica Mihaljević

RELIGIJSKO NAZIVLJE I IMENA¹

1. Uvod

Religijsko nazivlje i imena izazov su i za normativiste i za leksikografe. Zbog brojnih pravopisnih problema u religijskome nazivlju, koji se nisu mogli riješiti u općemu pravopisu, pokrenut je u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje projekt *Religijski pravopis*. Taj je projekt usko povezan s radom na *Mrežniku* te su rezultati istraživanja na tome projektu pretočeni u obradu u *Mrežniku*. Korpus za istraživanja pravopisnih i jezičnih problema u religijskome nazivlju za projekt *Religijski pravopis* prikupljen je ekscerpiranjem općih (npr. *Hrvatski pravopis*, *Školski rječnik hrvatskoga jezika*), posebnih (npr. Klaićev *Veliki rječnik stranih riječi*) te religijskih rječnika i priručnika (npr. *Religijski leksikon* LZ-a Miroslav Krleža, *Hrvatska kršćanska terminologija* Jeronima Šetke, *Hrvatsko kršćansko nazivlje* I. i II. Mile Mamića), vjerskih časopisa (npr. *Glasa koncila* i *Glasnika mira*, *Zvona*, *Katoličkoga tjednika*, *Kane*, *Veritasa*, *Marije*), teoloških znanstvenih časopisa (*Bogoslovska smotra*, *Crkva u svijetu*, *Obnovljeni život*), udžbenika vjeronauka, kurikula za vjeronauk itd. Već taj popis izvora upućuje na to da se religijsko nazivlje nalazi i u publicističkome i u znanstvenome stilu. Korisnici usluge jezičnih savjeta Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje često traže savjet koji se odnosi baš na religijsko nazivlje i imena.

Složenost jezičnih i pravopisnih problema povezanih s religijskim nazivlje i imenima bio i razlog zašto je u *Hrvatskome mrežnom rječniku – Mrežniku* velika pozornost posvećena religijskim nazivima i imenima, uz koje se često daju i jezični savjeti. Stoga će se u ovome poglavlju razmotriti obrada religijskih naziva i imena u *Mrežniku*.

2. Obrada religijskih naziva i imena u *Mrežniku*

U *Mrežniku* su obrađeni ovi nazivi i imena označeni odrednicom *rel.* (vidi 1. tablicu):

---

¹ Ovo je poglavlje izrađeno u suradnji s internim projektom Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje *Religijski pravopis*.

1. tablica: Rječnički članci u kojima se nalaze nazivi i imena označeni oznakom *rel.*

advent adventski anđeo apologija arkandeo badnjak (Badnjak) bajram (i Hađijski bajram, Ramazanski bajram) Biblija blagdan (i zapovjedni blagdan) bog (i Bog) božji (i Božji) brat braća crkva (i Crkva) četvrtak (Veliki četvrtak) dalaj-lama (i Dalaj-Lama) dan (Badnji dan, Dušni dan, sudnji dan) derviš desetica djevica (Djevica) došašće duh (Duhovi, Duh sveti) džamija đavao gospa (Gospa, Mala Gospa, Velika Gospa) gospodin (Gospodin) grm (gorući grm) Hanuka hodža hvalospjev imam ispit (ispit savjesti) kardinal (i kardinal) izbornik katedrala katolički katolik katolikinja katolkinja kći (kćeri milosrđa) korizma	kovčeg (Zavjetni kovčeg) kralj (Sveta tri kralja) križ (i Sveti Križ) kršćanin kršćanka krv (Predragocjena Krv Kristova) kula (Babilonska kula) Kurban-bajram litanije liturgija ljubav majka (Majka Božja) metropolit molitva musliman muslimanka nada nadbiskup nedjelja nuncij obitelj (Sveta Obitelj) otac (i Otac, sveti otac) ozdraviti ozdravljati pakao papa pepelnica petak (Veliki petak) pismo (Sveto pismo) pobožnost polnočka ponedjeljak (Uskrsni ponedjeljak, Veliki ponedjeljak) pop post pravoslavac pravoslavka pričest (i prva pričest) prilika (pod jednom prilikom; pod objema prilikama; pod prilikama kruha i vina)	propovijed put (križni put) rabin raj ramazan red (i svećenički red) redovnica redovnik religijski religiozan rimokatolički rubac (Veronikin rubac) sestra (časna sestra) sin (Sin) sinagoga slava slavlje (euharistijsko slavlje) srce (Srce Isusovo) srijeda (Čista srijeda, Velika srijeda) subota (Velika subota) svet svetac tjedan (Veliki tjedan) učitelj (Učitelj) Uskrs uskrsni uskršnji utorak (Veliki utorak) velečasni vijenac (adventski vijenac) vjera vjernik voda (sveta voda) vrag zastupništvo židov židovka žrtva
--	---	---

Mnoge od tih riječi nisu religijski nazivi, ali se u obradi nalazi podnatuknica koja je religijski naziv (u gornjoj se tablici navode u zagradama podnatuknice koje su religijski nazivi te imena).

Također su neke riječi religijski nazivi samo u nekim značenjima, dok su u drugima riječi općega jezika ili pripadaju kojoj drugoj struci. Primjerice riječ *red* je višeznačna, a samo u jednome značenju (4.) ima oznaku *rel.* U tome se rječničkome članku nalazi i podnatuknica *svećenički red*, koja ima oznaku *rel.* (vidi 1. sliku):

réd **red** im. m. (G rēda, D rēdu, A rēd, L rēdu, I rēdom; mn. N rēdovi, G rēdōvā, DLI rēdovima, A rēdove)

1 (j.d.) **Red je uređeno stanje.**

2 **Red je skupina ljudi koji stoje jedan iza drugoga.**
čekati red
 razg. Čekati red znači čekati u redu.

3 (j.d.) **Red je raspored prema kojemu se nižu događaji, obično u skladu s određenim pravilima.**
SINONIM: redosljed

4 **rel. Red je katolička zajednica redovnika ili redovnica koji žive u skladu s nekim pravilima i u skladu sa zavjetima.**

5 **biol. Red je kategorija u podjeli živoga svijeta ispod razreda, a iznad porodice.**

6 **Red je društveni stalež.**

7 **Red je niz znakova ispod ili iznad kojega stoji ili može stajati još takvih nizova.**
SINONIM: redak
dnevni red
 Dnevni red popis je tema o kojima se raspravlja na sastanku.
drugoga reda
 Drugoga reda znači drugorazredan, koji nije najvažniji.
kućni red
 Kućni red popis je pravila ponašanja stanara u kući ili stambenoj zgradi.
prvoga reda
 Prvoga reda znači prvorazredan, najvažniji.
svećenički red
 rel. Svećenički red kršćanski je sakrament kojim se dodjeljuje svećenička vlast i služba.
vezni red

1. slika: Značenja i neke podnatuknice riječi *red*

U *Mrežniku* se bilježi i posebna uporaba nekih riječi u religijskome kontekstu, npr. riječi *sin*, *kći*, *sestra*, *brat*, *braća*, koje se upotrebljavaju u obraćanju vjernicima (vidi 2. sliku).

2 rel. (V) **Kći je ženska osoba u svećenikovu, Božjemu ili Marijinu obraćanju.**
 - E kćeri moja, veli župnik, nisi se ti odrekla grijeha već se grijeh odrekao tebe.
 - Ako te ne razapnu, kćeri moja, nećeš sa mnom uskrsnuti.
 - Sveti Vinko sa smiješkom odvrat: Kćeri moja, nije voda koju sam ti dao iz samostanskog bunara proizvela to čudo, nego samo tvoja šutnja.
 - Marija je u tom ukazanju Luciji 4 puta spomenula svoje srce i izjavila da Bog hoće da se ta pobožnost proširi po svem svijetu; rekla je: Gledaj kćeri moja, moje srce probodeno trnjem što ga ljudi zabadaju svaki čas svojim psovka i nezahvalnostima.
MUŠKO: sin :2

2 rel. (V) **Sin je muška osoba u svećenikovu, Božjemu ili Marijinu obraćanju.**
 - Iz najdublje dijela mogega bića, riječi koje sam čuo dok me brat nosio postadoše kristalno jasne: Sine, ja ću te ozdraviti i ti ćeš pronijeti tu ozdravljajuću moć kroz naraštaje.
 - Isus slabim glasom kaže svom učeniku Ivanu: Sine, evo ti majke.
ZENSKO: kći :2

2. slika: Značenja riječi *kći* i *sin* u religijskome kontekstu

Jedna je od značajka religijskih imena koja se ogleda i u njihovoj leksikografskoj obradi da često nastaju onimizacijom riječi općega jezika ili religijskih naziva (*Gospa* od *gospa*, *Gospodin* od *gospodin*, *Otac* od *otac*, *Sin* od *sin*; *Badnjak* od *badnjak*, *Bog* od *bog*, *Crkva* od *crkva* itd.). Imena nastala onimizacijom navode se u rječničkim člancima općih imenica. Uz takva se imena donosi pravopisna ograda koja upućuje na to da je riječ o imenu, koje se piše velikim slovom (vidi 3. sliku).

⁵ rel. (Otač) **Otač je prva božanska osoba uz Sina i Duha Svetoga.**
- A riječ koju slušate nije moja, nego Oca koji me posla.
- Milosrdan Otač spreman je oprostiti čovjeku njegove grijeha ako se za njih iskreno kaje.

3. slika: Pravopisna ograda uz ime *Otač*

Ako nisu nastala onimizacijom, jednorječna se imena uspostavljaju kao natuknice ili podnatuknice, npr. *Biblija*, *Uskrs*. Homofona opća riječ ili izraz nastali deonimizacijom (apelativizacijom) i prijenosom značenja navode se u rječničkome članku imena (npr. *biblija* pod *Biblija*, *babelonska kula* pod *Babilonska kula*, *sveto pismo* pod *Sveto pismo*), a u zagradama uz broj značenja i odrednicu *pren.* također se donosi pravopisna ograda koja upućuje na to da je riječ o općejezičnoj riječi koja se piše malim slovom (vidi 4. sliku).

Biblija **Biblija** im. ž. (G Biblijē, DL Bibliji, A Bibliju, I Biblijōm)

¹ rel. **Biblija je zbirka knjiga koja se dijeli na Stari i Novi zavjet, koji su glavni izvor vjere židovima (Stari zavjet) i kršćanima (Stari i Novi zavjet).**

- Biblijska društva koja su nastala početkom 19. stoljeća najzaslužnija su za prijevode Biblije na moderne jezike i širenje Biblije ili Svetoga pisma diljem svijeta.

- Prvotisak glagoljskoga Misala objavljen je 22. veljače 1483. godine na hrvatskome crkvenoslavenskom jeziku, samo 28 godina nakon Gutenbergove Biblije.

- Malo me vrijeđaju ovakve primjedbe od onih koji su doslovno shvaćali neke dijelove Biblije te na temelju toga izračunavali sve i svašta, a sad se prave pametni i odjednom tumače kako Biblija nije roman.

Kakva je Biblija? hebrejska, jeruzalemska, židovska; Gutenbergova; Kašićeva; kršćanska, protestantska; džepna, ilustrirana, zvučna; latinska; starozavjetna

Što Biblija može? govoriti (što, o čemu), naučavati što, opisivati što, osuđivati što, spominjati što, učiti što

Što se s Biblijom može? čitati je, ilustrirati je, poznavati je, prevesti je, razumjeti je, upoznavati je, prilaziti joj *pren.*, tumačiti je, živjeti po uzoru na nju

Koordinacija: *Biblija* i *Katekizam Katoličke Crkve*, *Biblija* i *Kuran*; *Biblija* i kršćanstvo, *Biblija* i (kršćanska) tradicija

U vezi s Biblijom spominje se: citiranje, Crkva, interpretacija, molitva, odanost, prevoditelj, prijevod, vjernost, čitanje, proučavanje, učenje, tumačenje

SINONIM: *pismo* **Sveto pismo** :1

² *pren.* (biblija) **Biblija je temelj čega, obično knjiga ili propis koji sadržava temelje neke struke, časopis najvažniji u kojemu području itd.**

- Romantičnu srpanjsku naslovnicu američke modne biblije krase lijepa kalifornijska pjevačica Katy Perry.

- Radnička strana tako smatra da bi ove najnovije izmjene radničke biblije trebale ići u korist radnika, kako bi se ojačali instituti njihove zaštite.

- Dok svjetski poznati zbornici *Žene, kultura i društvo* (Woman, Culture and Society) (ur. Rosaldo i Lamphere 1974.) i *Ka antropologiji žene* (Toward an Anthropology of Women) (ur. Reiter 1975.) postaju svojevrsne biblije feministički orijentiranih antropologinja, zbornik Lydije Sklevicky i Žarane Papić *Antropologija žene* (1983.) na ovim je prostorima imao malu ili gotovo nikakvu recepciju.

Kakva je biblija? homeopatska, konobarska, modna, pčelarska, primaljska, radnička; biblija za sociologe; biblija ekološke poljoprivrede, biblija feminizma, biblija kuhanja, biblija maslinova ulja, biblija standardnih plesova

◦ U ovome značenju riječi *biblija* često prethodi pridjev *svojevrsna*.

tvorenice: biblijski

Kolokacijska baza hrvatskoga jezika: http://ihjj.hr/kolokacije/search/?q=biblija&search_type=basic

4. slika: Rječnički članak imena *Biblija*

I mnogi se religijski nazivi dobivanjem prenesenoga značenja determinologiraju (npr. *križni put*, *litanije*, *pakao*, *raj*) i postaju izrazi općega jezika te se i to bilježi u *Mrežniku* (vidi 5. sliku).

raĳ **raĳ** im. m. (G rāĳa, D rāĳu, A rāĳ, L rāĳu, I rāĳem)

¹ rel. **Raĳ je prema vjerovanju mnogih religija (kršćanstva, ųidovstva, islama i budizma) mjesto vjeĳnoga ųivota i zajedništva s Bogom na koje se dolazi nakon smrti.**

- *Muslimani takoĳer vjeruju da ĳe doći dan velikog suda kad ĳe Alah odrediti tko je zasluųio ići u raĳ, a tko u pakao.*

- *Rastafarijancima predodųba rāja odgovara Etiopiji, odnosno Africi u ųirem smislu.*

² rel. **Raĳ je u kršćanstvu mjesto ili stanje u koje prelaze duše pravednika iza smrti.**

- *Treći dan nakon Marijine smrti, kada su se apostoli okupili oko njezinog groba, našli su ga praznog. Sveto je tijelo bilo uzneseno u nebeski raĳ.*

- *Neka ponizni i vjerni Sluga Boųji pred Malim Isusom, našim Prijateljem i Kraljem, u nebu moli milost osnaųenja naše vjere, toga dragocjenoga blaga našega ųivota, koja ĳe nam jednom otvoriti vrata rāja i prijateljevanja s Isusom bez kraja.*

Kakav je raĳ? nebeski

Što se s raĳem moųe? biti uznesen u njega, vjerovati u njega, zasluųiti ga, zamišljati ga

Koordinacija: raĳ i ĳistilište, raĳ i pakao

U vezi s raĳem spominje se: blaųenstvo; kljuĳevi, predvorje, vrata

ANTONIM: pakao :1

³ pren. **Raĳ su idealne okolnosti ili mjesto na kojemu vladaju idealne okolnosti.**

- *Kad ĳovjek ĳuje i vidi sve te medijske hvalospjehe malih i velikih meĳunarodnih zvijezda, novinara, uglednika i obiĳnih turista o Dubrovniku, nema druge nego samo potvrditi da je ovo zemaljski raĳ.*

- *Jedva je doĳekao hladne zimske dane zamijeniti toplim ljetnima te je netom nakon završetka sezone krenuo put Mauricijusa, gdje je s djevojkom uųivao u tropskom raĳu.*

- *Povrh toga, OECD ĳe odmah objaviti popis poreznih rajeva kako bi sprijeĳio utaju poreza, kao što su zahtijevale Njemaĳka i Francuska.*

- *Pobjegao si iz pakla specijalizacije... nisi jos otvorio vrata rāja u kojem obitavaju profesori (ako se to raĳem moųe nazvati)... znaĳi tu si negdje u ĳistilistu.*

Kakav je raĳ? hedonistiĳki, konzumeristiĳki, otoĳni, ovozemsljski, porezni, potrošaĳki, tropski, zemaljski

Što se s raĳem moųe? postati njime, stvoriti ga

ANTONIM: pakao :2

Kolokacijska baza hrvatskoga jezika: http://ihj.hr/kolokacije/search/?q=raĳ&search_type=basic

5. slika: Rjeĳniĳki ĳlanak rijeĳi raĳ

Specifiĳnost je religijskih imena kojima se oznaĳuju Isus i Majka Boųja veoma bogata sinonimija, koja se odraųava i u rjeĳniĳkoj obradi, npr. sinonimi su obraĳeni u 1. fazi obrade: *Gospa, Majka Boųja* i *Djevica*, a u sinonimnom se odnosu navode i sinonimi *Blaųena Djevica Marija, Djevica Marija*, koji nisu obraĳenu u 1. fazi obrade (vidi 6. sliku).

⁵ rel. (Djevica) **Djevica je Blažena Djevica Marija, majka Isusa Krista.**

- *Nad menzom je tabernakul na vrhu kojega se nalazi kip Bezgrešne Djevice.*

- *Uz šutnju Marija je pojačala molitvu te se molila Majci Božjoj, prečistoj Djevici, da joj svojim zagovorom bude u pomoći.*

- *Djetešće što ga Djevica Bogorodica drži u naručju blagoslov je Božji za nas kršćane i za sav svijet.*

Kakva je Djevica? bezgrešna/bezgrješna, čista, nazaretska, ponizna, preblažena, prečista, presveta, slavna, sveta, vječna

Što se s Djevicom može? moliti joj se, posvetiti joj što, zahvaliti joj za što, zavjetovati joj se

Koordinacija: Djevica i Bogorodica, Djevica i Majka, Djevica i Bog, Djevica Marija i Isus Krist

U vezi s Djevicom spominje se: kip, lik, slika, štovanje, krilo, ukazanje, uznesenje, začecje, zagovor

SINONIMI: **gospa** :2, **majka** **Majka Božja** sinonimi: Blažena Djevica Marija, Djevica Marija

² rel. (Gospa) **Gospa je majka Isusa Krista.**

- *Tako je i kod nas, u Hrvatskoj, gdje brojni vjernici hodočaste u četiri glavna marijanska svetišta: Majci Božjoj Bistričkoj, Čudotvornoj Gospi Sinjskoj, Gospi Trsatskoj te Gospi od Utočišta u Aljmaš.*

- *Za njega se nije ni znalo dok se 1981. šestero mladih nije ukazala Gospa.*

- *Molimo Gospu da nas štiti, a u vrijeme duhovnoga nemira najsigurnije je mjesto pod Gospinim plaštom.*

- *Ovdje vidim puno ljudi koji su povjerovali u Isusa i Gospu, a prije nikada nisu vjerovali.*

- *Misno slavlje započelo je procesijom oko groblja s kipom svete zaštitnice i slikom Gospe, a zatim su blagoslovljena polja da Bog dadne plod sveukupnom ljudskom radu.*

Kakva je Gospa? blažena, crna, čudotvorna, draga, ljubljena, moja, sveta; Snježna, Žalosna; Aljmaška, Fatimska, Lurdska, Međugorska, Sinjska, Trsatska, Voćinska; Gospa od Brze pomoći, Gospa od Sedam Žalosti, Gospa od Utočišta, Gospa od Zdravlja

Što Gospa može? blagosloviti koga; ukazivati se; moliti za koga

Što se s Gospom može? prikazivati je, slaviti je, štovati je, vidjeti je; moliti joj se, zavjetovati joj se

Koordinacija: Bog i Gospa, Isus i Gospa

U vezi s Gospom spominje se: blagdan, crkva, kip, lik, slika, svetište, ukazanje, zagovor

SINONIMI: **djevica** :5, **majka** **Majka Božja** sinonimi: Blažena Djevica Marija, Djevica Marija

Majka Božja rel.

Majka Božja majka je Isusa Krista.

- *Lice je Majke Božje uvijek tužno, uvijek prebolno.*

- *Uz Božju pomoć i pomoć Majke Božje bit će sve u redu.*

SINONIMI: **djevica** :5, **gospa** :2 sinonimi: Blažena Djevica Marija, Djevica Marija

6. slika: Uspostava sinonimnih odnosa uz *Djevica* (pod natuknicom *djevica*), *Gospa* (pod natuknicom *gospa*) i *Majka Božja* (podnatuknica natuknice *majka*)

2.1. Normativne napomene

Budući da su s religijskim nazivima i imenima često povezani normativni problemi, uz neke se takve nazive i imena nalaze i normativne napomene. Popis natuknica u okviru čijega se rječničkoga članka nalazi normativna napomena koja se odnosi na religijski naziv ili ime donosi se u 2. tablici.

2. tablica: Natuknice koje sadržavaju normativnu napomenu koja se odnosi na religijski naziv ili ime

badnjak	katedrala	papa
bajram	katolikinja	religijski
blagdan (i podnatuknica <i>zapovjedni blagdan</i>)	kći	religiozan
bog	korizma	sinagoga
crkva	kralj (uz podnatuknicu <i>Sveta tri kralja</i>)	svet
dalaj-lama	musliman	uskrсни
djevica	muslimanka	uskršnji
džamija	otac (uz podnatuknicu <i>sveti otac</i>)	židov
		židovka

Normativne se napomene najčešće odnose na pisanje velikoga i maloga početnoga slova, odnosno upozoravaju na različito značenje riječi napisanih velikim i malim slovom (vidi 7. sliku).²

<p>svēt: svet prid. (G svēta; odr. svēti, G svētōg(a); ž. svēta, s. svēto; komp. svētiji, G svētijēg(a); sup. najsvētiji, G najsvētijēg(a))</p> <p>¹ rel. Svet je koji je bez grijeha, savršen, čist.   - On nije na strani onih koji misle da su dobri i sveti, nije na strani onih koji misle da im nikakva promjena nije potrebna.   - Čista i sveta Ivanova duša ostavlja veliki trag na dušama mladih koji traže ideale i putove osmišljenja svoga života. Koordinacija: čist i svet, dobar i svet, pravedan i svet</p> <p>² rel. Svet je kojega je Crkva proglasila svetcem.   - Među poznatijima koji su proglašeni svetima i blaženima su: bl. Majka Terezija iz Calcutte, sv. Josemaría Escrivá, bl. Martin Slomšek kao prvi Slovenac blaženik, bl. Ceferino Gimenez Malla mučenik iz Španjolske kao prvi Rom blaženik, sv. Juan Diego, prvi Indijanac proglašen svetim i dr.   - Zato molim blaženu Mariju vazda Djevicu, sve anđele i svete, i vas braćo, da se molite za me Gospodinu, Bogu našem. Koordinacija: blažen i svet   • Pridjev <i>sveti</i> ispred imena svetaca ili svetica piše se malim početnim slovom, npr. <i>sveti Ante</i>, <i>sveti Franjo</i>, <i>sveta Katarina</i>. Pridjev <i>sveti</i> piše se velikim početnim slovom u imenima blagdana, npr. Pridjev <i>sveti</i> ispred imena svetaca ili svetica piše se malim početnim slovom, npr. <i>sveti Ante</i>, <i>sveti Franjo</i>, <i>sveta Katarina</i>. Pridjev <i>sveti</i> piše se velikim početnim slovom u imenima blagdana, npr. <i>Sveti Ante</i> (na Svetoga Antu), <i>Sveta Lucija</i> (Danas je Sveta Lucija.) i nazivima crkava (<i>Misa će se održati u Svetoj Ani</i>, <i>Vjenčali smo se u Svetome Lovri</i>). Ako se ispred pridjeva <i>sveti</i> nalazi riječ crkva ili blagdan, pridjev <i>sveti</i> piše se malim početnim slovom: <i>Misa će se održati u crkvi svete Ane</i>, <i>Vjenčali smo se u crkvi svetoga Lovre</i>, <i>Danas slavimo blagdan svete Lucije</i>.</p> <p>³ rel. Sveto je što je Crkva posvetila.   - Nakon svečane svete mise bila je procesija s Presvetim Oltarskim Sakramentom.   - Po mogućnosti budite svi kod kuće da zajedno molimo za blagoslov Božji nad Vašim domom i životom; na stolu je potrebno imati križ, upaljenu svijeću i svetu vodu. Što je sveto? misa, voda</p> <p>⁴ pren. Svet je koji se na poseban način poštuje.   - Dugo je čekala, molila, trpjela, hodočastila na sveta mjesta.   - Velik dio ljudi pri spominanju Saudijske Arabije prvo pomisli na Meku, grad poznat kao jedno od najsvetijih mjesta u Islamu, koji je svake godine cilj hodočašća.   - Danas se izraz <i>Sveto pismo</i>, <i>sveta knjiga</i>, primjenjuje ne samo na temeljne religijske spise židovstva, islama, hinduizma, budizma, taoizma; nego i novi religijski pokreti nazivaju svoje spise svetima jer ih drže nadahnutim i mjerodavnim za svoj život. Što je sveto? mjesto TVORENICA: svetac Kolokacijska baza hrvatskoga jezika: http://ihjj.hr/kolokacije/search?q=svet&search_type=basic Hrvatski jezik: https://hrcak.srce.hr/193909</p>
---

7. slika: Normativna napomena uz natuknicu *svet*

Natuknica *svet* dodatno se povezuje na *Kolokacijsku bazu hrvatskoga jezika* i na rad iz časopisa *Hrvatski jezik* (vidi 8. sliku).

² Normativne odluke donosile su se u suradnji s projektima *Religijski pravopis* i *Rječnik velikoga i maloga slova*, internim projektima Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, kako bi se u najvećoj mjeri doprinijelo usustavljanju pravopisnih rješenja u religijskim nazivima/imenima.

KRISTIAN LEWIS i MARINA ČUBRIĆ

Svetci u pravopisu

Nakon višegodišnjega rada u Vatikanu je 2004. objavljen posljednji službeni popis svetaca Katoličke Crkve – *Martyrologium Romanum*. To golemo djelo na latinskome jeziku sadržava popis od gotovo 7000 imena svetaca, blaženika, mučenika i anđela za svaki dan u liturgijskoj godini. Uz svako navedeno ime nalazi se kratka bilješka o mjestu smrti, naznaka o tome je li riječ o svetcu ili blaženiku, crkveni „status” (apostol, mučenik, crkveni naučitelj, misionar, ispovjednik, biskup, prezbiter, đakon, redovnik, djevica...) i drugi podatci o djelatnosti i karizmi navedene osobe.

U hrvatskome su se jeziku svetačka imena počela zapisivati od početaka kršćanstva, odnosno nalazimo ih u samim temeljima hrvatske pismenosti. Tako je, primjerice, već u *Bašćanskoj ploči* oko 1100. godine zapisano ime svete Lucije. I dok se u to vrijeme

8. slika: Izvadak iz rada na koji se povezuje natuknica *svet* (Lewis i Čubrić 2017.)

Na isti se rad povezuje i natuknica *svetac*.

Rjeđe se uz religijske nazive nalazi normativna napomena koja se odnosi na leksičku (u pravilu tvorbenu) normu. Primjerice, uz paronime *religijski* i *religiozan* nalazi se ista normativna ista napomena prikazana na 9. slici uz natuknicu *religijski*.

religijski **religijski** prid. (G religijskōg(a); ž. religijskâ, s. religijskō)

Religijski je koji se odnosi na religiju.

- Uz širok program religijskih i svjetovnih skladbi, ovaj zbor zaista odiše velikom ljubavlju prema glazbi i mladenačkom zaigranošću što ga čini jedinstvenim, a ne umanjuje njegovu kvalitetu i profesionalnost.

- Hoće li se, pak, netko slijepo držati bilo kakvog slova bilo čijeg zakona, bio on svjetovni ili religijski, to je opet diskutabilno.

- Svjedočiti riječima i djelom isprepletano je s postojanjem religijskog uvjerenja.

Što je religijsko? dogma, fanatizam, fundamentalizam, obred, opredjeljenje, pripadnost, simbol, uvjerenje; knjige, spisi

Koordinacija: religijski i etički, religijski i filozofski, religijski i kulturološki, religijski i svjetovni, religijski ili svjetovni

SINONIM: religiozan

• Riječi *religijski* i *religiozan* paronimi su, tj. imaju različita značenja, ali slično zvuče, pa se katkad u praksi zamjenjuju, tj. jedna od njih upotrebljava se umjesto druge. Riječ *religijski* znači 'koji se odnosi na religiju, vjerski', a riječ *religiozan* 'koji pripada određenoj religiji, pobožan'. Stoga je dobro govoriti npr. o *religijskome obrazovanju*, ali o *religioznome čovjeku*.

Tvorba: religij-ski,

9. slika: Normativna napomena uz pridjev *religijski*

Napomena koja se odnosi na tvorbene inačice nalazi se npr. uz natuknicu *katolikinja* i *katolkinja* te natuknice *uskrсни* i *uskršnji* (v. 10. sliku).

uskrnsni **uskrnsni** prid. (G uskransôg(a); ž. uskrnsâ, s. uskrnsô)

Uskrnsni je koji se odnosi na Uskrs.

- U 19:00 sati započeli smo uskrnsno bdijenje blagoslovom ognja, paljenjem uskrnsne svijeće i ulaskom u crkvu s poklikom SVJETLO KRISTOVO.

- Kucanjem uskrnsnih jaja prijateljstvo bi se potvrđivalo.

- Svaka od tih skupina u kratkom je igrokazu prikazala dio svojih korizmenih i uskrnsnih običaja, od čuvanja Kristova groba pa do neefektivnijeg i najatraktivnijeg takozvanog padanja odnosno bacanja Žudija.

Što je uskrnsno? bdijenje, blagdan, čestitka, doručak, ispovijed, jaje, jutro, misa, običaj, otajstvo, pisanica, poruka, poslanica, radost, svijeća, šunka, zeko

Koordinacija: božićni i uskrnsni, korizmeni i uskrnsni

SINONIM: uskršnji

• Od imena *Uskrs* izvode se pridjevi *uskršnji* i *uskrnsni*. U hrvatskome standardnom jeziku prednost se daje pridjevu *uskrnsni* jer je izveden jednostavnijim tvorbenim postupkom: dodavanjem sufiksa *-ni* na osnovu *Uskrs*, pri čemu ne dolazi ni do kakve glasovne promjene. Iako je u korpusu jako često potvrđeno ime *Uskršnji otoci*, ime treba glasiti *Uskrnsni otok*.

Tvorba: uskrs-ni,

Kolokacijska baza hrvatskoga jezika: http://ihjj.hr/kolokacije/search/?q=uskrnsni&search_type=basic

10. slika: Normativna napomena uz natuknicu *uskrnsni*

U normativnim se napomenama teži sustavnosti te se npr. u rječničkim člancima riječi *džamija*, *katedrala* i *sinagoga* donose usporedive normativne napomene.

katedrala **katedrala** im. ž. (G katedralē, DL katedralī, A katedralū, I katedralōm; mn. NA katedrale, G katedralā, DLI katedralama)

Katedrala je središnja crkva biskupije ili nadbiskupije, stolna crkva.

- Prva će skupina krenuti od zagrebačke katedrale preko Sljemena.

- Na crtežu su prikazani tornjevi zagrebačke katedrale i panorama Dubrovnika snimljena sa Srđa, a između njih putnički zrakoplov.

- Varaždinska katedrala ima čak tri zbora.

- U pariškoj katedrali Notre Dame održala se komemoracija za 228 žrtava zrakoplovne nesreće.

- Godišnje Crkva u obnovu Katedrale uloži oko milijun eura, što nam je sada teško izdvojiti.

- Kada je prije 18 godina započeta obnova katedrale, prvo je odabran sjeverni toranj jer je bio u znatno lošijem stanju od južnog.

Kakva je katedrala? gotička, katolička, nova, poznata, prepuna, stara, velika; dubrovačka, đakovačka, gospička, krčka, milanska, požeška, pulska, riječka, sarajevska, senjska, sisačka, splitska, šibenska, trogirski, varaždinska, zadarska, zagrebačka

Što katedrala može? imati (dva zvonika, grobnice, pet zvona, poligonalno svetište, velik turistički potencijal), nalaziti se (na trgu, u sklopu srednjovjekovne tvrđave, u središtu grada)

Što se s katedralom može? ispuniti je, izgraditi je, običi je, pogledati je, pohoditi je, posjetiti je, razgledati je, vidjeti je

Koordinacija: crkve i katedrale, grad i katedrala, katedrala i trg, muzej i katedrala, palače i katedrale, samostani i katedrale

U vezi s katedralom spominje se: blizina, dio, gradnja, izgradnja, kripta, kupola, obilazak, obnova, oltar, portal, povijest, pročelje, razgled, rektor, riznica, toranj, unutrašnjost, vrata, vrh, zvonik, zvonu, zid, župnik

• Katedrala kao mjesto na kojemu se obavlja bogoslužje, odnosno vjerski obred piše se malim početnim slovom. U izrazu *zagrebačka katedrala* obje se sastavnice pišu malim početnim slovom u skladu navedenim pravilom i pravilom da se odnosni pridjevi izvedeni od zemljopisnoga imena ako nisu dio kakva službenoga imena, nego imaju opće opisno značenje pišu malim početnim slovom. U skladu s navedenim pravilima, osim naziva katedrala, malim se početnim slovom pišu i nazivi drugih objekata u kojima se obavljaju vjerski obredi, npr. *dubrovačka sinagoga*, *đakovačka katedrala*, *riječka džamija*, *šibenska katedrala*.

tvorenice: katedralni

Kolokacijska baza hrvatskoga jezika: http://ihjj.hr/kolokacije/search/?q=katedrala&search_type=basic

11. slika: Normativna napomena uz natuknicu *katedrala*

2.2. Uporabne napomene

Uz religijske se nazive i imena katkad nalaze i uporabne napomene, npr. uz glagol *ozdraviti* (vidi 12. sliku) ili uz podnatuknicu *časna sestra* (vidi 13. sliku).

ozdraviti **ozdraviti** gl. svrš. prijel./neprijel. (prez. *jd.* 1. l. ozdravim, 2. l. ozdraviš, 3. l. ozdravi, mn. 1. l. ozdravimo, 2. l. ozdravite, 3. l. ozdravē; imp. ozdravi; aor. ozdravih; prid. r. m. ozdravio, ž. ozdravila, s. ozdravilo; prid. t. ozdravljen; pril. p. ozdravljeni)

¹ rel. (prijel.) **Ozdraviti znači učiniti koga zdravim.**

- Nakon što mi je Bog ozdravio dušu vjerujem da će mi ozdraviti i tijelo, da ću prohodati.

- Prema narodnom vjerovanju, sveti Nikola činio je čudesa; mogao je smiriti uzburkano more i zato ga nazivamo zaštitnikom mornara; blagoslovom je ozdravio dijete, pa ga zato nazivamo i zaštitnikom djece.

- Zadržali smo se kraj crkve koja je nedavno napravljena u obliku barke, iznad kuće Šimuna Petra, gdje je Isus ozdravio njegovu punicu i gdje su Isusu donijeli bolesnika, uzetoga, raskrili krov jer je bila silna gužva i spustili ga da ga Isus ozdravi.

- Bog želi, Bog daruje, Bog štiti; predaj mu svoj život, svoje boli; on će te ozdraviti i osloboditi.

Tko može ozdraviti? Bog, Gospodin, Isus, sveti Nikola

Koga može ozdraviti? bolesnika, čovjeka, dijete, gubavca, punicu

Što može ozdraviti? dušu, srce, tijelo

Koordinacija ozdraviti i osloboditi

◦ Glagol *ozdraviti* u prijelaznome značenju 'učiniti koga zdravim' stilski je obilježen i najčešće se upotrebljava u vjerskome kontekstu. U neutralnoj općoj uporabi u tome se značenju upotrebljava glagol *izliječiti*.

VIDSKI PARNJAK: [ozdravljati](#) :1

12. slika: Uporabna napomena uz glagol *ozdraviti*

časna sestra

SINONIM: [redovnica](#)

rel. **Časna sestra** pripadnica je katoličkoga ženskog reda koja živi u samostanu te polaže zavjete siromaštva, pobožnosti i čistoće.

- Redovnika i časnih sestara iz godine u godinu sve je manje.

- Vrtač vode časne sestre *Službenica milosrđa*.

Kakva je časna sestra? benediktinka, franjevka, klarisa, milosrdnica, misionarka, uršulinka

Što časna sestra može? gostovati, dočekati, osnovati udrugu/zajednicu, predvoditi, ravnati zborom, voditi duhovnu obnovu/radionicu/ zbor

Koordinacija časna sestra i vjeroučiteljica; socijalne radnice i časne sestre, svećenici i časne sestre, župnici i časne sestre

◦ Često se umjesto *časna sestra* upotrebljava samo imenica *sestra*, npr. *Veliki interes za školovanje kod sestara milosrdnica bio je poticaj i za otvaranje novih škola osnovnih, građanskih, domaćinskih, stručnih i u Zagrebu i diljem Hrvatske*,

SINONIM: [redovnica](#)

[medicinska sestra](#)

13. slika: Uporabna napomena uz podnatuknicu *časna sestra*

3. Zaključak

Značajka je religijskih naziva i imena u *Mrežniku* da se uz njih često donosi normativna napomena. Normativne se napomene najčešće odnose na uporabu velikoga ili maloga početnog slova. Neke se značajke religijskih naziva i religijskih imena, npr. nastajanje religijskih imena onimizacijom riječi općega jezika, nastajanje apelativa deonimizacijom (apelativizacijom) religijskih imena, nastajanje religijskih naziva terminologizacijom riječi općega jezika i determinologizacija religijskih naziva također ogledaju u leksikografskoj obradi u *Mrežniku*.

Izvori i literatura

Birtić, Matea i dr. 2012. *Školski rječnik hrvatskoga jezika*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Školska knjiga. Zagreb.

Jozić, Željko i dr. 2013. *Hrvatski pravopis*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2018. Homofonija u religijskim nazivima i imenima. *Hrvatski jezik* 5/2. 1–8.

- Klaić, Bratoljub. 1974. *Veliki rječnik stranih riječi, izraza i kratica*. Zora. Zagreb.
- Lewis, Kristian; Čubrić, Marina. 2017. Svetci u pravopisu. *Hrvatski jezik* 4/4. 27–29.
- Mamić, Mile. 2020. *Hrvatsko kršćansko nazivlje (II.)*. Informativni centar za mir. Međugorje.
- Mamić, Mile. 2004. *Hrvatsko kršćansko nazivlje*. Franjevačka provincija Presvetoga Otkupitelja. Split.
- Religijski leksikon*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb.
- Šetka, Jeronim 1964. *Hrvatska kršćanska terminologija. Hrvatski kršćanski termini latinskoga porijekla I–III*. Makarska.
- Šetka, Jeronim 1966. *Hrvatska kršćanska terminologija. Hrvatski kršćanski termini slavenskoga porijekla III*. Makarska.
- Šetka, Jeronim. 1940. *Hrvatska kršćanska terminologija. Hrvatski kršćanski termini grčkoga porijekla I*. Šibenik.
- Šetka, Jeronim. 1976. *Hrvatska kršćanska terminologija*. Vjenceslav Glibotić. Split.
- Šetka, Jeronim. 1990. *Hrvatska kršćanska terminologija*. Vjenceslav Glibotić. Split. (pretisak)